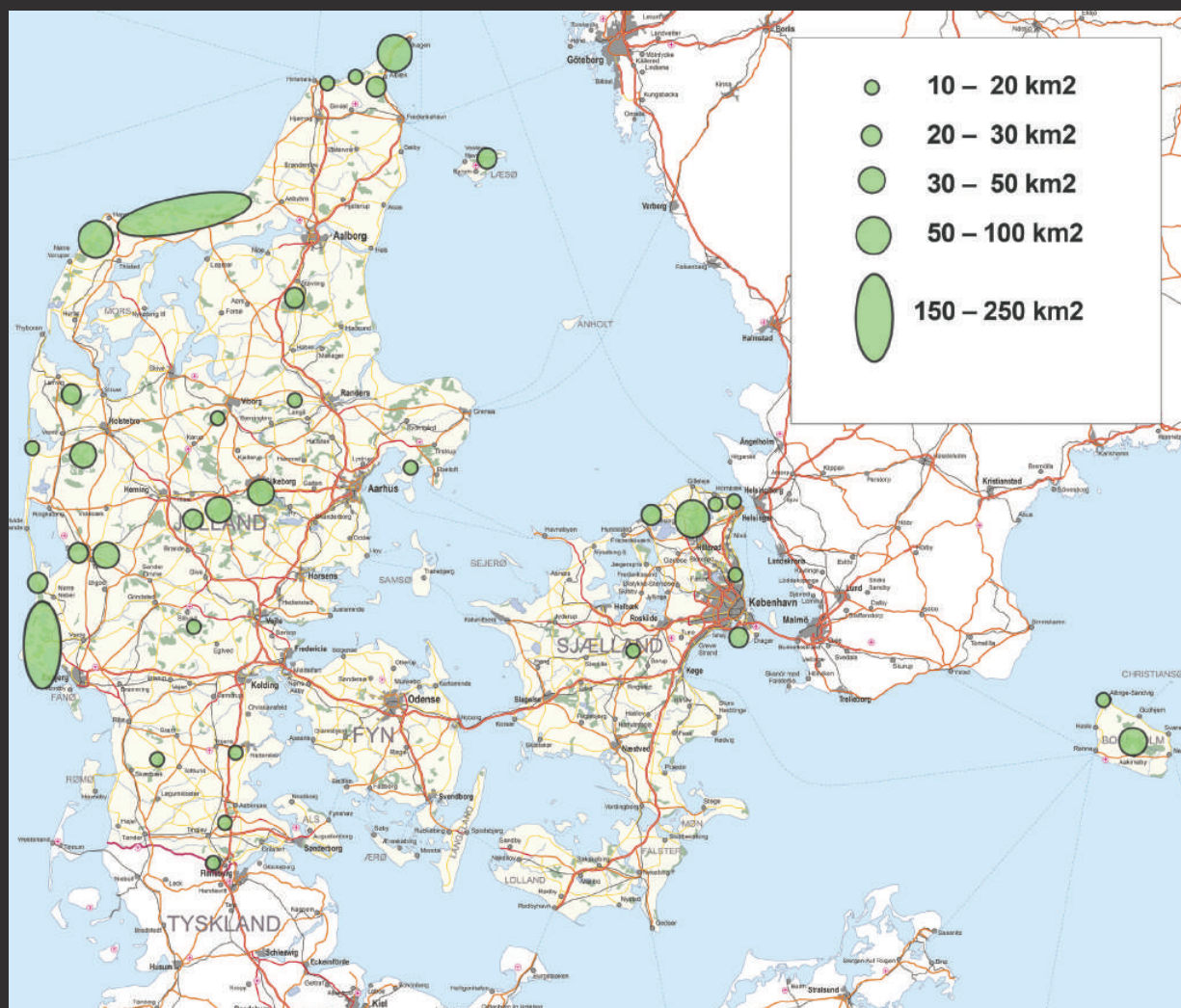

Naturnationalparker

Naturligere, vildere, mere omkostningseffektiv og meget mere oplevelsesrig naturforvaltning – uden de traditionelle konflikter mellem landbrugsinteresser og naturhensyn

Forslag til **nytænkning** på store naturarealer, der i altovervejende grad er offentligt ejede ...

Naturen mangler plads – hvor og hvordan?

Danmark kunne blive hjemsted for en række spektakulære naturreservater, hvor naturen i højere grad får lov til at råde, hvor træerne får lov til at blive gamle og krogede i stedet for at blive fældet, og hvor f.eks. vildheste græsser på sletter og elge i skove – uden at landbrugsinteresser og naturhensyn kolliderer ...

De seneste par årtier har alle rapporter om den danske naturs tilstand peget på, at levesteder generelt forarmes, og at arter uddør og fortrænges. Det betyder ikke, at der ikke er lyspunkter, men det betyder, at forskerne er enige om et hovedproblem, som ikke er blevet løst: Naturen mangler plads til at udfolde sig *som* natur.

Umiddelbart kan dét måske undre, for har vi ikke gjort meget for at reservere plads til naturen i Danmark gennem de sidste 100 år?

2017 var et godt jubilæumsår til at gøre status: 2017 var 100-året for den første naturfredningslov fra 1917, og sammenlagt er der siden blevet fredet næsten 2.100 kvadratkilometer; det var 25-året for Naturbeskyttelsesloven fra 1992, på hvilken baggrund der er beskyttet over 4.400 kvadratkilometer, og det var 10-året for oprettelsen af Nationalpark Thy, den første af fem nationalparker,

der samlet set strækker sig over mere end 1.100 kvadratkilometer, alene på land. Endvidere er der udpeget over 3.300 kvadratkilometer EU-beskyttede naturområder på land under betegnelsen Natura 2000.

Hvordan kan dansk natur mangle *plads*, når tusindvis af kvadratkilometer er fredet, beskyttet og udpeget til nationalparker og internationalt prioriterede naturområder?

For det første kan tallene ikke bare lægges sammen, fordi mange beskyttede områder overlapper hinanden, og for det andet er dansk naturbeskyttelse af navn ikke nødvendigvis naturbeskyttelse af *gavn*. Der er desværre ingen garanti for, at *naturen* kan udfolde sig *som* natur, blot fordi et givet areal er fredet, naturbeskyttet eller inkluderet i en dansk nationalpark.

Derfor er hovedproblemet stadig mangel på plads, hvor naturen kan udfolde sig *som* natur. Og hvad dét indebærer, kan siges kort: større og vildere natur.

Ofte er der nemlig både byer, landbrug og skovbrug i de områder, vi betegner som 'beskyttet natur', og derfor er der behov for naturområder, hvor naturen i højere grad får lov til at råde på egne præmisser.

Så hvorfor ikke etablere udgangsbetingelserne for natur på naturligere præmisser i en vifte af de større områder, der i forvejen tilhører os alle sammen? Altså på dele af de 3.000 kvadratkilometer naturområder, som primært ejes af staten eller kommunerne, og hvor naturforvaltningen på én og samme tid kunne gøres mere omkostningseffektiv, mere selvforvaltende og mere naturlig.

Hvad vil dét sige? Som vi skal se i næste afsnit, indebærer det bl.a., at vi genudsætter flere af de større planteædere som f.eks. vildheste, elge og bisoner som 'naturlige naturgenoprettere'.

I stedet for at vi forvalter naturen overalt, kan vi dermed lade naturens egne nøglearter 'forvalte' den udvalgte steder.

Dette sker allerede i dag i mindre skala. F.eks. er der udsat vildheste 13 forskellige steder i Danmark siden årtusindskiftet, bisoner er udsat tre forskellige steder, og elge er udsat i Lille Vildmose. Sådanne *nøglearter* 'forvalter' naturen af sig selv, fordi de modvirker tilgroning og skaber variation i levestederne, hvilket er altafgørende for tusinder af andre arter.

Og så er det samtidig ualmindelig populært. Vildhestene på Sydlangeland og bisonerne i Almin-

dingen på Bornholm er eksempelvis store trækplastre, og den slags betyder flere turister og flere arbejdspladser.

På denne måde kan vildere og naturligere natur også styrke lokalsamfund – men der er behov for, at det foregår i større skala end i dag.

Sådan bliver naturen naturligere og lidt vildere

De områder, der har det største potentiale for naturligere og vildere natur, og som i altovervejende grad allerede ejes af det offentlige, dækker sammenlagt ca. 1.250 kvadratkilometer, fordelt på 35 områder på alt fra 10 til over 200 kvadratkilometer (fordelingen fremgår af kortet på forsiden).

I mange tilfælde er der slet ingen landbrugsinteresser i disse områder – og i andre tilfælde kun på marginale privatejede arealer, der eventuelt kan opkøbes af fonde eller i modsat fald ikke behøver være en del af sådanne naturreservater.

Som arbejdstitel er valgt »*naturnationalpark*«, fordi de foreslåede naturreservater ikke er tænkt som en del af lovgivningen bag Danmarks fem nationalparker, men i højere grad har natur og biodiversitet i centrum og derved adskiller sig fra landets nationalparker – men sådanne *naturnationalparker*

Win win – naturgavn, der trækker turister

Figuren er en såkaldt ordskey, der visualiserer, hvad turisterne ved Henne Strand var mest interesserede i efter genetableringen af det spektakulære naturområde omkring Filsø – den store sø vest for Varde. Store naturgenopretningsprojekter er nemlig ofte regionale trækplastre, f.eks. er Filsø allerede få år efter genetableringen i 2012 en af de absolutte topattraktioner ved Henne Strand (kilde: Gæsteundersøgelse udført af SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 2014). Naturnationalparker med vildere natur på naturligere præmisser kunne blive mange andre kommuners og regioners natur-trækplastre.

kan placeres både inden og uden for eksisterende nationalparker.

Tanken er at etablere naturreservater med store naturoplevelser på naturligere præmisser, hvor der i forvejen ikke er beboelse, hvor træer og andre planter hverken dyrkes, høstes eller fældes, og hvor der kan udsættes forskellige større planteædere.

Ofte glemmer vi nemlig, at næsten alle de blomster, insekter og dyr, der lever i Danmark, evolutionært er udviklet og tilpasset et særligt samspil med en håndfuld store planteædere, som har helt særlige nøgleroller i naturen. Det gælder vore kron dyr, men også andre arter, bl.a. vildheste, elge, okser og bisoner, der har levet vildt på vore breddegrader og historisk har udtyndet vegetationen og varieret levestederne til gavn for utallige andre arter. Da de fleste af disse dyr i dag mangler i dansk natur, bliver mange andre arters levesteder imidlertid mere og mere ensformige, tilgroede og stillestående, hvorved den ene art efter den anden uddør eller bliver fortrængt.

I visionen om at få naturen på fode igen i nationalparker, skal den naturlige dynamik og variation genetableres, og derfor skal vi indlednings-

vis have nogle af disse nøglearter tilbage. Store planteædere skal genudsættes som en integreret og oplevelsesrig del af naturen året rundt, så det fremadrettet kan blive lige så naturligt og spændende at se vildheste og bisoner som hjorte, når vi går en tur i området.

For at dyrene ikke skal forsvinde igen eller løbe ud på omkringliggende marker og genere lodsejere, skal naturreservaterne være bag hegn. Selvfølgelig ikke for at forhindre nogen i at opleve naturen, for hegnene skal have indgangsporte og mange mindre låger, så publikum altid har let adgang til de store oplevelser, samtidig med at vi undgår konflikter mellem landbrugsinteresser og naturhensyn.

Et andet vigtigt forhold ved et naturreservat på naturligere præmisser er, at træerne får lov til at vokse og gennemføre deres livscyklus uden at blive fældet og fjernet.

I en naturlig skov kan træer ofte blive mange hundrede år gamle, og når de dør og forrådnar, kan denne forfaldsproces strække sig over årtier. Det er en forfaldsproces, som er af meget stor betydning for skovens øvrige arter, fordi masser af svampe, insekter, flagermus og fugle lever af, på

Naturstyrelsen har udsat vildheste på Sydlangeland, hvor der græsser en flok på ca. 70 heste. De er med til at holde naturen åben og varieret, men byder også på smukke naturoplevelser. Ifølge Naturstyrelsens lokale skovløber er de »Langelands største turistattraktion» (kilde: Fyens.dk, 2015).

Også andre steder i Danmark er udsætningen af større planteædere, der er til gavn for natur og biodiversitet, tilsvarende blevet lokale og regionale tilløbsstykker. F.eks. elgene i Lille Vildmose og vildhestene, der i Mols Bjerge går sammen med kvæg på naturens præmisser uden tilskuds fodring.

eller i døde og døende træer, hvor der undervejs opstår naturlige hulrum og mere dødt træmateriale i skovbunden.

En sådan skov kaldes en *urørt skov*, hvilket ikke betyder, at man ikke kan færdes der, men alene, at man ikke tager tømmer ud af skoven længere. Her er vi allerede på vej, idet regeringen har ladet udpege yderligere 10.000 hektar urørt statsskov.

I en skov, hvor træerne fældes i moden alder for at blive brugt til tømmer, forsvinder omvendt en vigtig del af træernes cyklus og dermed også en vigtig forudsætning for mange andre arters levesteder.

Naturnationalparkerne skal placeres, hvor tømmerproduktion er ophørt, så skoven over tid kan udvikle sig til et varieret naturlandskab med træer i mange forskellige aldre. Derved sikres den ikke alene som et hjemsted for mange flere forskellige svampe, insekter og fugle, men også som en sjovere skov at gå på opdagelse i, fordi store gamle træer bliver krogede og eventyrlige og skaber et meget afvekslende oplevelsesrum. Og når vi samtidig har udsat flere større planteædere, vil disse nøglearter bidrage til at skabe og vedligeholde lysninger i skoven og glidende overgange mellem skov og åbne landskaber, hvor flere forskellige blomster kan vokse og tilsvarende tiltrække flere forskellige insekter og fugle.

En tredje og meget væsentlig faktor i en levende og artsrig natur er *vand*. Store dele af dansk natur mangler faktisk vand, bl.a. fordi vi har gravet tusindvis af kilometer grøfter, der transporterer vandet bort, f.eks. for bedre at kunne fælde træerne. Derved er en lang række arter kommet i klemme, fordi de er afhængige af søer, moser og andre vådområder.

I naturnationalparker skal vandet derfor i videst muligt omfang tilbage dér, hvor det ikke har indflydelse på naboejendomme. Det betyder, at grøf-

Vildere naturoplevelser er populære

Europæisk bison herunder er fotograferet i Polen, hvor den truede art stammer fra, men Danmark har allerede udsat bisoner i tre små områder i dag, og de er meget populære. F.eks. er Bisonskoven i Almindingen på Bornholm et stort trækplaster, og bisonerne i sig selv får turister til at bruge 2,3 mio. kr. mere om året (kilde: Center for Regional- og Turismeforskning, 2016).

At spektakulære naturoplevelser sælger 'billetter' og dermed gavner lokalt og regionalt, vidner ikke alene bisonerne og de mange vildhesteprojekter i Danmark om – det kan man f.eks. også tale med om på Fanø:

»Alle ved, at sælerne sælger billetter,« fastslår Marco Brodde, der er naturvejleder på øen. »Vi startede med sælture for turister i naturvejlederregi, og ret hurtigt så andre, at det godt kunne give en skilling. Nu har hele Vadehavet et miks af private naturudbydere og offentligt ansatte naturvejledere. Engang var natur-ture noget enormt nørdet, nu er det allemandseje.« (Information, 9.1.2016).

ter skal lukkes, så der kommer lidt flere skovsøer og vådområder, hvilket også gør det lettere for sollyset at skinne gennem trækronerne og tilvejebringe forudsætningerne for yderligere variation i vegetationen.

Kort fortalt er det følgende tiltag, der skal til, for at etablere vildere naturreservater på naturligere præmisser – med en eventyrlig oplevelsesrigdom:

- 1.** To eller flere forskellige vilde planteædere skal udsættes i hvert område og leve uden tilskudsfodring bag et længere hegn, der omgiver naturreservatets areal (*vildere natur uden nabokonflikter*).
- 2.** Skoven skal være en naturlig skov uden tømmersproduktion – en vildskov på naturens præmisser (*urørt skov*). Den altovervejende del af skovene er stadig være tømmerskove, selv om sådanne naturreservater etableres, hvor der er urørt skov.
- 3.** Vandforholdene skal bringes tilbage til en mere naturlig tilstand (*naturlig hydrologi*), hvilket vil medføre flere søer og vådområder.

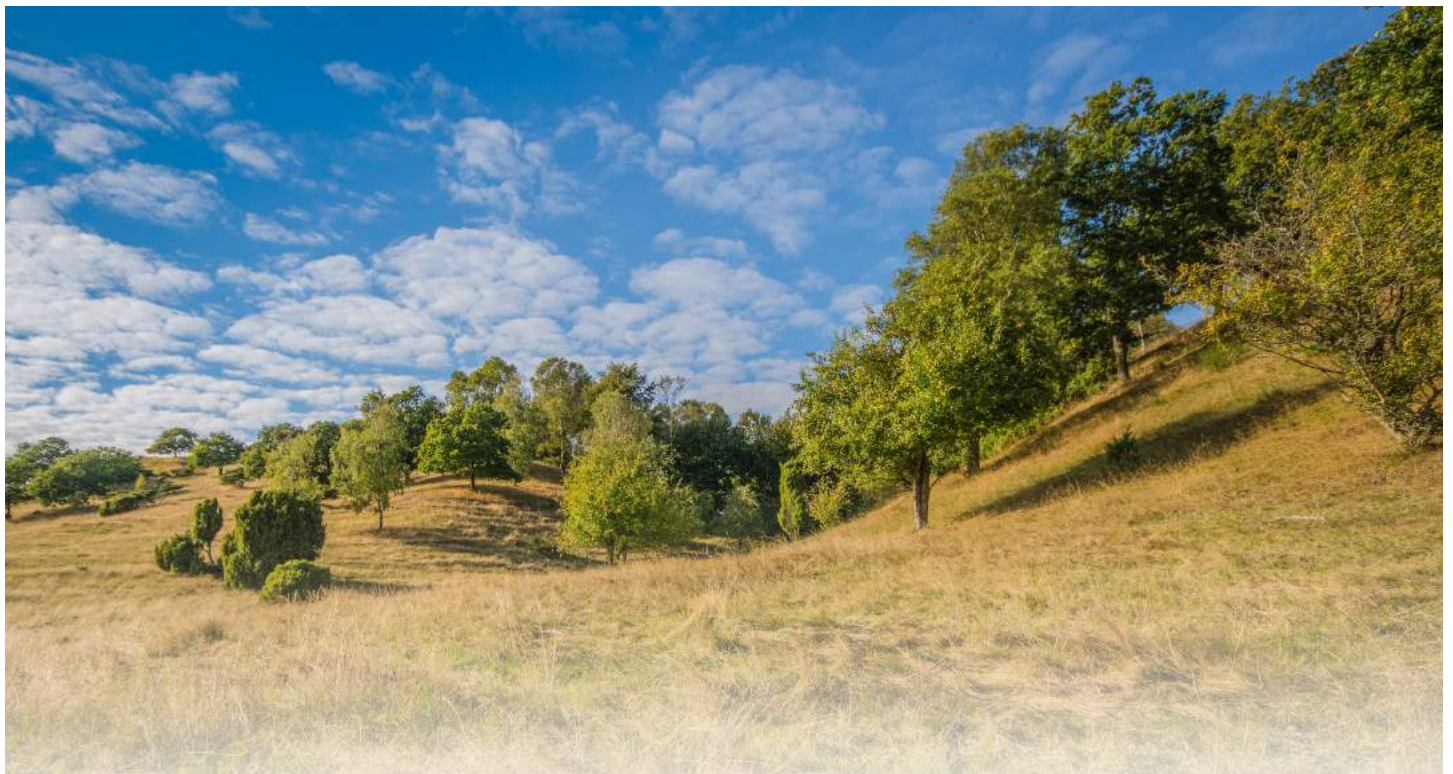
Det omgivende hegn skal forsynes med færiste,

så biler let kan køre gennem dér, hvor eventuelle offentlige veje krydser området, og med porte og låger, der gør det let at komme ind og ud for publikum.

En nærmere konkretisering af, hvilke og hvor mange vilde planteædere der skal udsættes, hvor og hvordan hegnslinjerne præcis skal trækkes, samt hvordan vandforholdene bedst forbedres, kræver en detailplan for hvert enkelt område udarbejdet af forskere.

Visse steder kunne det være oplagt at binde områder sammen eller opkøbe mindre arealer i tilknytning til de offentlige, hvilket kunne være en oplagt opgave for Den Danske Naturfond eller en anden af de private fonde, som i forvejen prioriterer naturområder højt – i den forbindelse kunne Miljøministeriet bl.a. overveje at henvende sig til Aage V. Jensen Naturfond, Villum Fonden, Nordeafonden og 15. Junifonden.

I forhold til øvrige etableringsudgifter (indkøb af hegn og dyr til udsætning, genetablering af naturlige vandforhold og udgifter forbundet med forskerudarbejdede detailplaner) ville det måske

også være muligt at skabe og finansiere de begrænsede udgifter i samarbejde med fonde.

Ad den vej kunne det blive samlingsprojekter om omkostningseffektive naturreservater flere steder i landet.

Hvis du vil vide mere

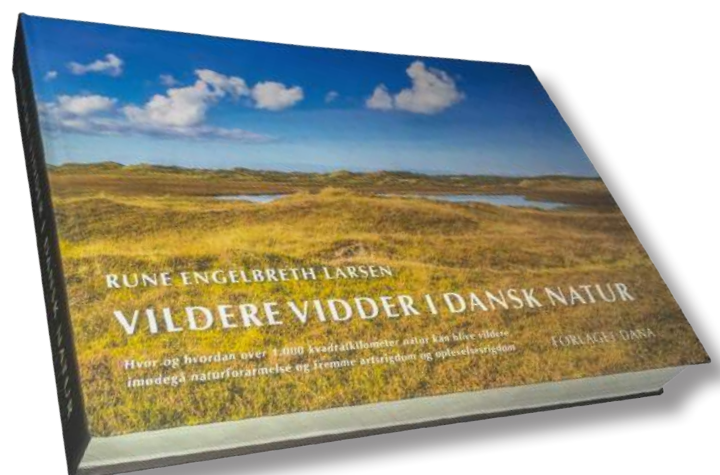
Disse få sider er et lille resumé af den bogen *Vildere vidder i dansk natur*, der er på 440 store sider og derfor ikke blot kommer langt omkring baggrunden og detaljerne, men også præsenterer de 35 potentielle naturreservater, der hver især strækker sig over minimum 1.000 hektar.

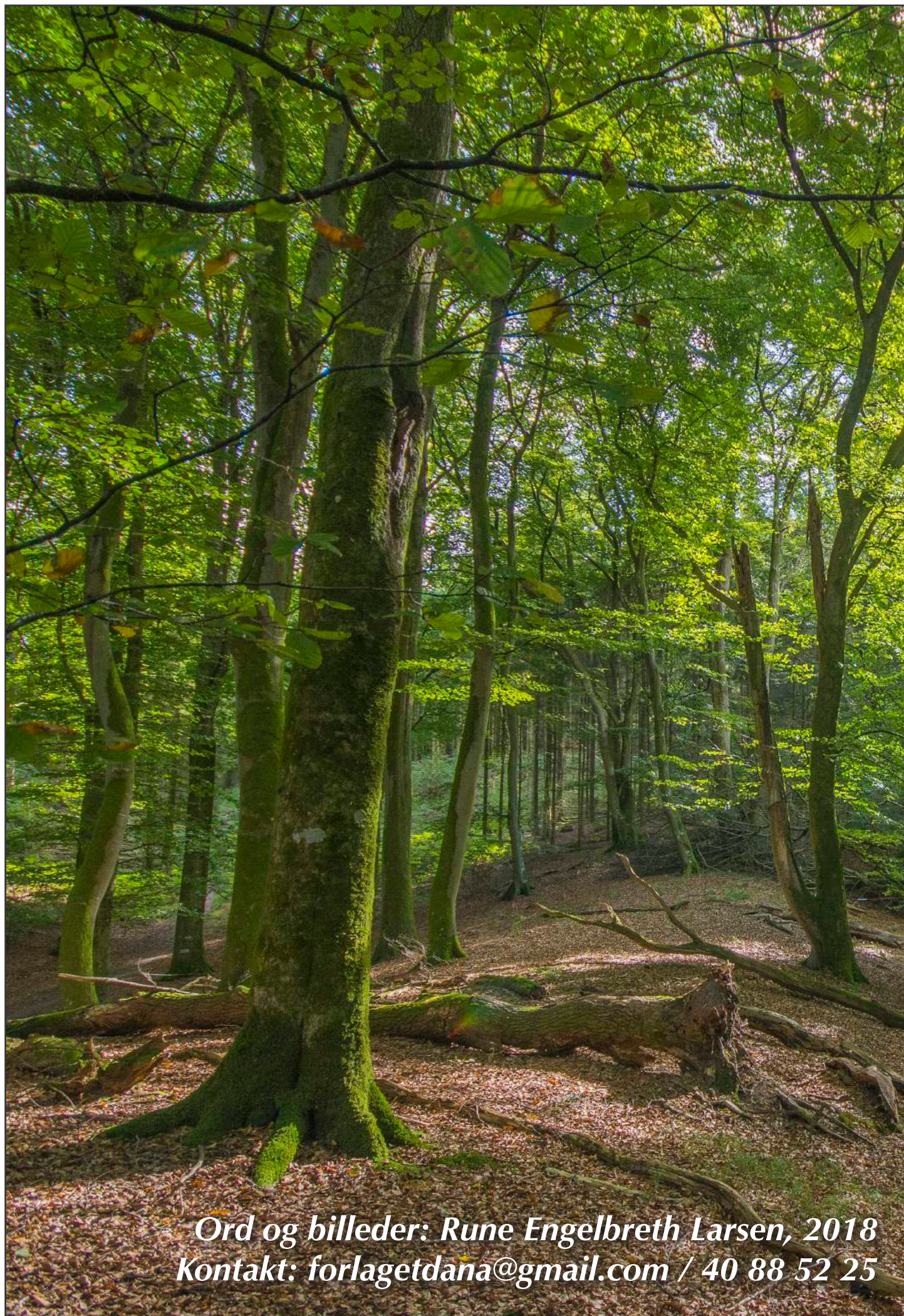
Det betyder ikke, at de tiltag, der er nævnt her, ikke kan komme i spil på mindre arealer, tværtimod – og vælger vi flere og andre naturarealer på f.eks. 500 hektar (der tilsvarende er altovervejende offentligt ejede) er mulighederne endnu flere.

Men størrelse er en væsentlig faktor, hvorfor de store arealer gavner naturen mest. Her kan flere arter udbrede sig, truede arter bedre beskyttes, og flere forskellige levesteder er lettere repræsenteret, hvorfor det er oplagt at se nærmere på de foreslå-

ede 35 områder først – dem ejer vi jo i fællesskab i forvejen.

Kort og godt er pointen, at der 1) både er plads og potentiale til større, vildere, naturligere og mere oplevelsesrig natur i Danmark til fremme af biodiversiteten, 2) at sådanne naturreservater ikke behøver reproducere traditionelle konflikter mellem landbrugsinteresser og naturhensyn, 3) at de i vid udstrækning vil gavne lokal og regional turisme, og 4) at etableringsudgifterne med stor sandsynlighed kan finansieres helt eller delvist af private fondsmidler.

Ord og billeder: Rune Engelbreth Larsen, 2018
Kontakt: forlagetdana@gmail.com / 40 88 52 25